

Electronic Frontier Finland – Effi ry

Lausunto Sisäministeriölle 16.8.2022

Viite: VN/12643/2021

Asia: Hallituksen esitysluonnos eduskunnalle poliisilain muuttamiseksi

Electronic Frontier Finland – Effi ry (Effi) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle poliisilain muuttamiseksi (VN/12643/2021).

Effi edustaa ensisijaisesti yksityisen ihmisen näkökulmaa ja keskittyy erityisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Poliisilain suhteen Effille ovat tärkeitä erityisesti poliisin mahdollisuudet yksittäisen ihmisen perusoikeuksien suojaamiseen sekä samalla se, ettei poliisin itsensä toiminta riko tai rajoita tarpeettomasti yksittäisten ihmisten perusoikeuksia.

Käsiteltävä esitysluonnos pitää sisällään monta tarpeellista selvennystä lainsäädäntöön ja suurelta osin Effi kannattaa sen sisältöä. Samalla esitysluonnos on kuitenkin osa pitkään jatkunutta trendiä, jossa poliisin valtaoikeuksia - ja erityisesti salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyviä valtaoikeuksia - jatkuvasti vuosien kuluessa kasvatetaan, eikä tälle oikeuksien laajentamiselle näy loppua. Effi pitää tätä kehitystä erittäin huolestuttavana. Tässä kontekstissa olisi erityisen oleellista, että kaikki laajennukset poliisin valtaoikeuksiin olisivat huolellisesti perusteltuja ja että ne myös yksittäisen kansalaisen näkökulmasta näyttäytyisivät tarpeellisina. Tämän esitysluonnoksen suhteen näin ei valitettavasti ole.

Erityisesti kaksi huolestuttavaa kohtaa esitysluonnoksessa nousevat esille.

Ensimmäinen näistä koskee esitysluonnoksessa tehtyä ehdotusta muuttaa telekuuntelulupaa koskeva sääntely teleosoite- tai telepäätelaitteita koskevaan sijaan henkilösidonnaiseksi. Tätä muutosta perustellaan erityisesti erilaisten telepäätelaitteiden määrän kasvulla ja tästä johtuvalla tarpeella tehdä samassa asiassa samaa henkilöä koskien useita peräkkäisiä telekuunteluvaatimuksia ja -päätöksiä. Esitysluonnoksen mukaan: "nykysääntelyn laite- ja liittymäkohtaisuus aiheuttaa samoissa asioissa useita peräkkäisiä telekuuntelulupien valmistelu- ja käsittelyprosesseja sekä poliisissa että tuomioistuimissa."

Effi huomauttaa, että nimenomaan nämä huolellisesti tuomioistuinkäsittelyä varten tehdyt valmistelu- ja käsittelyprosessit toimivat nykyisessä käytännössä turvaverkkona, joka ehkäisee telekuuntelun väärinkäytöksiä. Kuten esitysluonnoksen perusteluissakin todetaan, myös ehdotetun muutoksen jälkeen olisi pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vastuulla selvittää henkilön käyttämät teleliittymät ja telepäätelaitteet. Ajatus, että muutos näin ollen merkittävästi helpottaisi poliisin resurssipulaa sisältää rivien välissä oletuksen, että jatkossa telepäätelaitteiden ja teleliittymien selvittäminen olisi vähemmän huolellista. On älyllisesti epärehellistä väittää, että samanaikaisesti resursseja vapautuisi merkittävästi eikä prosessien tarjoama suoja perusoikeuksille heikkenisi.

Esitysluonnoksessa korostetaan perusoikeuksien toteutumisen turvakeinona sen sijaan poliisilain 5 luvun 56 §:ää, joka säätelee telekuuntelun keskeyttämistä tilanteissa, joissa telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. Huomionarvoista on, että esitysluonnoksen perusteluissa ei ole mitenkään arvioitu tämän pykälän toteutumista käytännössä nykytilassakaan. Ottaen huomioon pykälän korostuneen roolin ehdotettujen lakimuutosten jälkeen, on selkeä laiminlyönti jättää sen käytännön toteutumisen arviointi pois esitysluonnoksesta. Erityisesti on syytä kiinnittää huomiota, että kyseinen pykälä ei sisällä mitään sanktioita poliisille virheellisistä telekuuntelutoimista. Esitysluonnoksesta ei käy edes selville kirjataan näitä tapahtumia

mihinkään. Telekuuntelua koskevien toimien ja tapahtumien kirjaamisvelvoite tulee säätää lakiin tämän lakimuutoksen yhteydessä.

Effi vastustaa telekuunteluluvan sääntelyn muuttamista henkilösidonnaiseksi ehdotetussa muodossa. Muutos pitäisi ottaa uuteen valmisteluun ja sitä pitäisi arvioida kunnolla myös perusoikeuksien toteutumisen kannalta.

Toinen huolta aiheuttava kohta esitysluonnoksessa ovat lisäykset poliisilain 5 luvun 54 §:ään - Ylimääräisen tiedon käyttäminen. Esitysluonnoksessa ehdotetaan laajennettavaksi listaa rikoksista, joiden selvittämiseksi voidaan käyttää telekuuntelulla, televalvonnalla, yhdistymistietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua ylimääräistä tietoa. Näitä lisättäviä rikosnimikkeitä olisivat perusmuotoiset eli muut kuin törkeät tekemuodot seuraavista rikoksista: lahjuksen antaminen, lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja huumausainerikos.

Käytännössähän tämä muutos antaa poliisille epäsuoran oikeuden soveltaa mainittuja salaisia pakkokeinoja myös näiden rikosten perusmuotoisiin tekemuotoihin. Vaikka poliisilla ollut epäily törkeästä tekemuodosta ei toteutuisikaan, voi poliisi silti hyödyntää kyseisten salaisten pakkokeinojen avulla hankittuja tietoja. Tämä reaali maailman tosiasia olisi syytä tunnustaa myös esitysluonnoksen perusteluissa. Näin ei kuitenkaan ole tehty, eikä myöskään ole arvioitu ehdotetun muutoksen perusoikeusvaikutuksia tästä näkökulmasta. Esitysluonnoksesta puuttuvat myös käytännön arvioinnit siitä miten usein näihin rikoksiin liittyviä ylimääräisiä tietoja nykytilassa tulee poliisiin käsiin. Esitetään vain ylimalkainen väite, että näin tapahtuu.

Nykyisessä esitysluonnoksessa esitetyt perustelut eivät riitä vakuuttamaan Effiä siitä, että ehdotetut muutoksen poliisilain 5 luvun 54 §:ään olisivat tarpeellisia suhteessa niiden potentiaalisiin perusoikeusvaikutuksiin nähden.

Electronic Frontier Finland - Effi ry
Topi Toosi, hallituksen jäsen